

**MINISTRY OF HIGHER AND SECONDARY SPECIAL EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

GULISTAN STATE UNIVERSITY

**"PRACTICAL OPPORTUNITIES AND PROSPECTS
OF MODERN PSYCHOLOGY"**

**Republican scientific and practical conference
30-may 2023**

**“ZAMONAVIY PSIXOLOGIYA FANINING AMALIY
IMKONIYATLARI VA ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy
anjuman**

30-may 2023 yil

Guliston 2023

UDK:

KBK:

U – 11

DOI:

“Zamonaviy psixologiya fanining amaliy imkoniyatlari va istiqbollari” mavzusidagi Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman materiallari. 30 may 2023 yil. Guliston 2023

Ushbu to‘plamga 2023 yil 30 may kuni GulDU Pedagogika fakulteti Psixologiya kafedrasida “Zamonaviy psixologiya fanining amaliy imkoniyatlari va istiqbollari” mavzusida Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman qatnashchilarining ma’ruza materiallari kiritilgan. Ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to‘plamida Respublikamiz soha mutaxasislari, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqotchilar, magistrlar, doktorantlar va talabalarning ilmiy maqolalari o‘rin olgan.

Mas’ul muharrirlar:

Shukurova O‘.U. – psixologiya bo‘yicha falsafa fanlari doktori(PhD)

Xolnazarova M. – psixologiya fanlari nomzodi, professor

Taqrizchilar:

Nurumbekova Y.A. - Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa fanlari doktori(PhD), dotsent

D.E.Toshtemirov – Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Nashrga tayyorladi: Babajanova F.F., Xudoyberdieva D.

Tashkilotchilar: Guliston davlat universiteti Pedagogika fakulteti Psixologiya kafedrasida professor-o‘qituvchilari: O‘.U.Shukurova, Y.A.Nurumbekova, M.X.Xolnazarova, S.D.Sharopova, F.F.Babajanova, Sh.A.Fayzieva, S.Ch.Xaydarova, Z.U.Xudoyqulova, J.T.Mirzaev, Sh.R.Eshqulov, A.S.Orifov, G.M.Urdabaeva, D.Sh.Muhiddinova, L.M.Amirova, O‘.S.Jumanova, M.B.Saidmurodova, N.B.Xakimova.

To‘plamda nashr etilgan maqola va tezislardagi ma’lumotlarning haqqoniyligiga mualliflar mas’uldirlar.

KIRISH SO’ZI

Xodjiev M.T., GulDU rektori, professor

Qadimgi davrlardan psixologiya fani inson shaxsi, uning ichki dunyosi haqidagi bilimlarning murakkab sohasi hisoblanib kelgan. Hozirgi kunda yosh avlodga tarbiya berish ularni komil inson qilib tarbiyalash, inson ruhiyatini yaxshi tushunishni taqozo etadi. Psixologik ijtimoiy hayot ehtiyojlari qadim zamonlardan buyon kishini tevarak-atrofidagi odamlarning psixik jihatdan tuzilish xususiyatlarini farqlay bilishga va ularni o’z hatti-harakatlarida hisobga olishga majbur etib kelgan.

Inson xulq-atvori haqida juda ko’p turli xil fikrlash usuli mavjud. Psixologlar odamlarning qanday fikrlashlari, his qilishlari va o’zini qanday tutishlarini o’rganishda turli istiqbollarni qo’llaydi. Ba’zi tadqiqotchilar biologik nuqtai nazar kabi muayyan maktabga e’tibor berishadi, boshqalari esa ko’p fikrlarni o’z ichiga olgan ko’proq eklektik yondashuvga ega. Boshqa nuqtai nazaridan "yaxshiroq" bo’lgan yagona istiqbol yo’q; har bir kishi oddiy insoniy xulq-atvorning turli jihatlarini ta’kidlaydi.

Psixologiyaning dastlabki yillari turli xil fikrlaydigan maktablarning hukmronligi bilan ajralib turardi. Psixologiya rivojlanganidek, psixologlar tomonidan o’rganiladigan mavzularning soni va xilma-xilligi ham mavjud. 1960-yillarning boshidan beri psixologiya sohasi rivojlanib, tez sur’atlarda o’sib bormoqda va shu bilan psixologlar tomonidan o’rganiladigan mavzularning chuqurligi va kengligi ham ortib bormoqda.

Psixologiyada olib borilgan tadqiqotlar insonlarning fikrlash, harakat qilish va his qilishlarini tushunishga va tushuntirishga intiladi. Psixologlar biologik ta’sirlardan ijtimoiy bosimlarga qadar bo’lgan fikr va xulq-atvorga ta’sir qilishi mumkin bo’lgan ko’plab omillar haqida ko’proq bilishga intiladi.

Bugungi kunda O’zbekiston Respublikasining kadrlari oldiga qo’yilayotgan eng muhim vazifalardan biri — malakali mutaxassislar sifatida o’zligini, o’z qobiliyatlari, individualligi, shaxsiy fazilat hamda xislatlarini bilgan holda atrofida mehnatini oqilona tashkil etish va ijtimoiy foydali mehnatning barcha sohalarida iqtidorli kasb sohibi sifatida faoliyat ko’rsatishdir. Bu o’rinda inson ruhiyati qonuniyatlarini o’rganuvchi psixologiya fanining o’rni va roli benihoya kattadir. Yosh avlodni yangicha ta’lim standartlari asosida, jahon talablariga javob beruvchi mutaxassislar qilib tarbiyalash ishi oliy o’quv yurtlari zimmasiga tushmoqda.

Qadimgi davrlardan psixologiya fani inson shaxsi, uning ichki dunyosi haqidagi bilimlarning murakkab sohasi hisoblanib kelgan. Hozirgi kunda yosh avlodga tarbiya berish ularni komil inson qilib tarbiyalash, inson ruhiyatini yaxshi tushunishni taqozo etadi. Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasining kadrlari oldiga qo‘yilayotgan eng muhim vazifalaridan biri — ijtimoiy foydali mehnatning barcha sohalarida o‘z qobiliyatlari, shaxsiy fazilati hamda xislatlariga ega bo‘lgan malakali mutaxassislar tayyorlash va iqtidorli kasb sohibi sifatida faoliyat ko‘rsatishdir. Bu o‘rinda inson ruhiyati qonuniyatlarini o‘rganuvchi psixologiya fanining o‘rni va roli benihoya kattadir.

Har bir jamoa rahbari jamoada inson psixologiyasidan xabardor bo‘lgan holda ish olib borsa, a‘zolarining qobiliyatlarini, ishga munosabatlarini hisobga olsa jamoada jipslik o‘zaro xurmat, mehnatsevarlik, bir-birini qo‘llab – quvvatlash kabi psixologik xususiyatlar o‘zining samarasini beradi. Rahbar demokratik yo‘l tutsa ishda topshiriqlar berganda ishchilarning shaxsiy qobiliyatlarini hisobga olgan holda munosabat bildirsa u xodimlarning shaxsiy moyilliklarini ham hisobga oladi. Buyruq yoki topshiriqlar, odatda, taklif ma’nosida beriladi. Nutqi oddiy, doimo osoyishta, sokin, unda o‘rtoqlarcha, do‘stona munosabat sezilib turadi. Biror kishini maqtash, uning lavozimini oshirish yoki ishdagi kamchilikka ko‘ra ishiga baho berish doimo jamoa a‘zolarining fikri bilan kelishilgan holda amalga oshiriladi. Gibsh va Forverglarning analizlariga ko‘ra, bunday boshliq rahbarlik qilgan jamoalarda ma’naviy-ruhiy muhit juda yaxshi, ishchilar jamoadan, ishdan qoniqish hosil qilganlar, ishdan ketish hollari kam ekan-u, lekin ishlab chiqarish zo‘rg‘a normal holatda bo‘lar ekan.

Har qanday rahbar uchun unversal, kerak bo‘lgan xislatlardan yana biri tom ma’noda «ziyoli» bo‘lishi yoki boshqacha qilib aytganda, madaniyatli bo‘lishdir. Boshliq o‘zidagi madaniyatni avvalo muomalada, odamlar bilan bo‘ladigan kundalik muloqotlarda namoyon etmog‘i lozim. Muomala madaniyati-bu o‘rinli, aniq, qisqa, samimiy gapirish san’ati va ikkinchi tomondan suxbatdoshni tinglash qobiliyatidir. CHunki, boshliq bilan bo‘ysunuvchilar o‘rtasida kelib chiqadigan shaxsiy ziddiyatlarning asosida yo tinglay olmaslik, yoki gapni to‘g‘ri yo‘sinda gapira olmaslik yotadi. O‘zganing o‘rniga tura olish, uning his-kechinmalariga sherik bo‘lish, empatiya hissining borligi, dialoglarda sabr-toqatlilik va boshqalarga muloqat madaniyatining muhim tomonlaridir. Jamoa faoliyatini va o‘z faoliyatini rejalashtirish qobiliyati rahbar uchun muhim bo‘lgan talablardan biridir.

Jamoa faoliyatini rejalashtirish qobiliyati rahbar uchun muhim bo‘lgan talablardan biridir. CHunki rejalashtirish asosida boshqalarni tashqi faoliyatini maqsadga muvofiq tarzda boshqara olishni ta’minlovchi muhim psixologik xususiyat yotadi. Bu juda murakkab psixologik jarayon bo‘lib, u shaxsning o‘z

diqqatini qanchalik omilona tarzda boshqarishi, uni faqat muhim narsalarga qarata olishi, vaqtdan tez foydalana olish, qo‘l ostidagilarga, imkoni boricha, ularning qobiliyatlariga qarab ish buyura olish va nihoyat, buyurgan ishni o‘z vaqtida nazorat qilib, so‘rab olish imkoniyati bilan bog‘liq.

Hozirgi kunda inson omiliga e‘tiborning ortib borishi tufayli psixologiyaning shaxs shakllanishiga doir masalalariga ham qiziqish kuchaydi. Boshqaruv faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan muammolarga, shaxs va shaxslar guruhi tomonidan boshqa guruhlar faoliyatini samarali tashkil etish va birgalikdagi faoliyatini amalga oshirishning psixologik mexanizmlariga munosabat yo‘lga qo‘yildi. Psixologiya boshqarishni ham ob‘ekti, ham sub‘ektini o‘rganadi va shu asosda jamoadagi ishlarni samarali tashkil etish, aniq va to‘g‘ri qarorlar qabul qilish uchun qanday psixologik xolat va jarayonlarni o‘zida tarbiyalash lozimligi kabi qator muammolarni hal qiladi.

1-SHO‘BA. SHAXS SHAKILLANISHINING NAZARIY VA AMALIY MUAMMOLARI

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ИНКУЛЬТУРАЦИИ КАК СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕССА

М.М.Насимджанова

Доктор философских наук по психологии (PhD) МИАУз

Индивидуальное развитие каждого человека начинается с его постепенного вхождения, включения в окружающий мир. С самого раннего детства человек усваивает принятые манеры поведения и образцы мышления до тех пор, пока большинство из них не становятся привычными. Это вхождение в мир происходит путем усвоения индивидом необходимого количества знаний, норм, ценностей, образцов и навыков поведения, позволяющего ему существовать в качестве полноправного члена общества. Основная причина этого процесса состоит в том, что общественное поведение человека не запрограммировано природой, и поэтому всякий раз он вынужден заново обучаться тому, как понимать окружающий мир и реагировать на него. Этот процесс освоения индивидом норм общественной жизни и культуры обозначается в различных гуманитарных науках понятиями «инкультурация» и «социализация».

Инкультурация – это процесс усвоения навыков и знаний, необходимых для жизни в другой культуре. Это происходит в процессе отношений взаимодействия между человеком и его культурой, при которых, с одной стороны, культура определяет основные черты личности человека, а с другой стороны, человек сам влияет на свою культуру. Инкультурация включает в себя формирование основополагающих человеческих навыков, таких как,

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son Farmoniga 1-ilova, 39-maqсад. Elektron manba: <https://lex.uz/docs/5841063>
2. Фаустова И.В. Психолого-педагогические условия преодоления эмоционального неблагополучия детей старшего дошкольного возраста. Автореф. дисс. канд. пед. наук. Елес, 2011. – 25 с.
3. Ярушина И.М. Развитие творческого потенциала детей дошкольного возраста. Автореф. дисс. канд. психол. наук. Москва, 2004. – 20 с.
4. Плотникова К.М. Социально-эмоциональное развитие дошкольников / К.М.Плотникова. - Текст: непосредственный // Вопросы дошкольной педагогики. - 2019. - №2 (19). -С.17-20.
5. Ревина М. Социальное партнерство как условие социализации детей дошкольного возраста. Эл.ресурс: <https://www.maam.ru/детскийсад/социальное-партнерство-как-условие-социализации-детей-дошкольного-возраста.html>

**BULLING XULQ-ATVORINING AGRESSIYA SHAKLLARI ORQALI
NAMOYON BO‘LISHI VA UNING MAKTABO‘QUVCHILARGA
BO‘LGAN TA’SIRI**

Baqoyeva M.Sh., Buxoro Davlat Universiteti tayanch doktorant (PhD)

+99890 612 26 37

maftunabaqoyeva1996@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada bullying xulq-atvorining namoyon bo‘lishi va maktab o‘quvchilaridagi aggressive xulq – atvorning bullying holati bilan bog‘liqligi to‘g‘risida, shuningdek maktab o‘quvchilari orasida bullying holatlarining ishtirokchisi sifatida qatnashayotgan o‘quvchilarga bullyingning salbiy ta‘siri va oqibatlarini haqida ma‘lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: bullying xulq – atvori, proaktiv aggressiya, reaktiv aggressiya, bevosita va bilvosita bullying.

Bulling bu shunday xulq – atvorki, bu holat sodir bo‘lsa, uni tezda esda saqlab qolish mumkin. Bulling holati har qanday yosh davrida maktabda, uyda va yana ish joyida ham sodir bo‘lishi mumkin. Hozircha bullying holatini aniqlash qiyin, chunki bullying holati ham bezorilikni sodir etishi mumkin bo‘lgan xatti- harakatlar doirasi ham bullying xulq-atvorining xususiyati sifatida namoyon bo‘ladi.[1] Ammo, eng ko‘p bullingga ta‘riflar asosan Roland va Olveus tomonidan berilgan. Roland tomonidan bullingga quyidagicha ta‘rif berilgan: “o‘zini himoya qila olmaydigan shaxsga uzoq muddatli zo‘ravonlik, jismoniy yoki ruhiy, ma‘lum bir inson individual yoki guruh tarzda tajovuz ko‘rsatish holati “. Rigby bullying

shaxslararo munosabatlarda tizimli ravishda haqorat qilish kuchi sifatida namoyon bo'ladi. Boshqacha qilib aytganda, bulling – jismoniy kuchi va ijtimoiy mavqei yuqori bo'lgan shaxsning individual va guruhviy bo'lib o'zidan kuchsiz bo'lganlarga takroriy zo'ravonlik ko'rsatish holati deb ta'riflanadi. Rigby ta'kidlashicha, boshqalarni kamsitish tahqirlash bu nafaqat ma'muriy balki hokimiyatga ega bo'lish, ammo ko'pchilikda boshqalar ustidan hukmronlik qilish tajribasi va imkoniyati mavjud bo'ladi. Buni quyidagicha tushunish mumkin, hamma o'zidan kuchsiz insonlarga zo'ravonlik qilish qobiliyatiga ega bo'ladi. Shunday qilib, zo'ravon va jabrlanuvchi o'rtasida jismoniy kuch va ruhiy jihatdan nomutanosibliklar mavjud.[2] Olveus va Solberg tomonidan bullingning xususiyatlari haqida quyidagicha ta'riflar berilgan. Biz odatda bulling haqida gapirganimizda, bir yoki bir necha insonlarning takroriy va ma'lum bir vaqtda og'riqli va yoqimsiz narsalar aytishi va qilishi, qaysiki o'zidan jismoniy jihatdan kuchsiz yoki o'ziga ishonchi past bo'lgan insonlarga zo'ravonlik ko'rsatishini tushunamiz. Bullingni sodir etayotganlar tomonidan og'riqli va yoqimsiz tajovuzga nisbatan Olveus va Solberg tomonidan bullingni 2 xil turga ajratishdi:

1. Bevosita bezorilik

2. Bilvosita bezorilik

Ularning ta'kidlashicha, og'riq va kaltaklash bevosita bulling holati bo'lib bunga, birovni urish, tepish, tahqirlash, haqoratlash, masxara qilish yoki qo'rqitish kiradi.

Bilvosita bulling ham og'riqli ammo bunda atrofdagi guruh azoligidan bullingning qurbonlari chetga chiqarib qo'yilishi yoki tajovuzga uchramaslik uchun guruhdan o'zini chetga olib qoyish holatlari kiradi.

Maktabda Bulling

Maktabdagi bulling holatida maktab o'quvchilarining farovonligi va xavfsizligi haqida nafaqat tadqiqotchilar balki maktab rahbariyati, o'qituvchilar hamda ota – onalarni ham diqqatini tortmoqda.[3]

Maktabdagi bulling holati dunyoviy muammolardan biri bo'lib, maktab muhiti va o'quvchilarning xavfsiz, qo'rquvsiz o'qish huquqlariga negative ta'sir qilishi mumkin. Bulling holati maktablarda eng ko'p tarqalgan, ammo eng kam xabardor bo'lgan muammolardan biri hisoblanadi. Oxirgi paytlarda aksariyat tadqiqotlar maktab bezoriligiga qaratilgan, garchi bullingning boshqacha ko'rinishlari va xususiyatlari o'rganilgan bo'lsada. Buning sababi shundaki, maktab o'quvchilari orasidagi bulling holati ularning hayotida odatiy va kundalik faoliyatga aylangan. Bundan kelib chiqib, Sampson ta'kidlaganidek, bulling holati asosan boshlang'ich sinf o'quvchilarida eng ko'p tarqalgan holat, o'rta maktab yoshida esa qisman kamaygan, lekin baribir yuqori sinf o'quvchilarida ham bulling holatlari mavjud. Maktabdagi bulling holati haqida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Olveus maktab o'quvchilari orasidagi bulling muammolarini birinchi tadqiqotishlarini olib borgan. Uning Norvegiyava Shvetsiya maktablarida tizimli ravishda tadqiqotlar olib borib, tadqiqotidan ko'plab maktab o'quvchilari bulling holatlarini boshidan kechirganligini aniqlagan. Tadqiqot natijalari shuni

ko'rsatadiki, tadqiqot olib borilgan Skandinaviya maktab o'quvchilarning 7% maktab bezorilari bo'lgan, Turli yoshdagi maktab o'quvchilarining esa 5 va 15% zo'ravonlik holatlariga duchor bo'lgan.(3). Taxminan har yetti o'quvchining biri bulling holatiga duchor bo'lgan yo zo'ravon yo jabrlanuvchi sifatida.[4]

Bulling va aggressiya

Bulling odatda aggressiyaning bir turi sifatida qaraladi.[5] Aggressiya holatlari asosan maktab o'quvchilari va o'smir yoshlarda aniqlangan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatyaptiki, Bezorilik qiluvchilarning ko'pgina salbiy emotsional holatlari agressiyaning shakllariga o'xshaydi bunga o'zini xavfsiz his qila olmaslik, xavotirli va agressiv holatlarni o'zlarida his qilishlarida namoyon bo'ladi.[4] Bunga ko'ra Olveusning fikricha bulling aggressive shaxsiyat sifatida ta'riflaydi, bezorilik qiluvchi bola nafaqat maktabdagi qurbonlariga, balki o'zlarining atrofida qiluvchilarga ham tajovuz qilishadi: bular o'z tengdoshlari, aka-ukalari va hatto o'zlaridan kattalarga nisbatan ham tajovuzkor munosabatda bo'lishadi va buning oxiri turli xil antisotsial guruhlarga ham tajovuz qilishadi.

So'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatyaptiki, Aggressiyaning ba'zi bir shakllari bulling xulq – atvori bilan bog'liqligini deb ta'riflaydi.[5] [6]Roland va Idsoe bulling xulq-atvorini aggressiyaning ikki xil turi o'rtasidagi bog'liqligini aniqlash maqsadida tadqiqot o'tkazdilar. Fandrem tadqiqotlariga ko'ra agressiyaning proaktiv va reaktiv turlari bulling holati bilan bog'liq bo'lib, u Norvegiyadagi mahalliy va immigrant o'smirlar o'rtasida tadqiqot olib borib aniqlagan. Aggressiyaning reaktiv turi – yuqori hissiy qo'zg'alish bo'lib insonni qoni qaynaydi, tahdid qiladi, hissiyotini boshqara olmaydi, jaxli chiqish holatlari bilan namoyon bo'ladi. Bunday aggressiya turida insonlarga jismoniy zarar yetkazish holati orqali namoyon bo'ladi. Proaktiv aggressiya turi esa aksincha bunday aggressiyani oldindan aqlni ishlatib rejalashtirish, masalan, tajovuzkor atayin jabrlanuvchining ustidan kulishi, masxara qilishi haqoratlari yoki yo'lini olishi holatlari bunga misol bo'la oladi. Bundan bilishimiz mumkinki, aggressiyaning ikkala shakli ham bulling xulq – atvorida namoyon bo'ladi.

Rigby, [7] Maktab o'quvchilari orasidagi bulling holatlarining oqibatlarini va sog'liq uchun salbiy holatlarini aniqlagan va quyidagicha tasnifladi:

1.Psixologik o'ziga o'zi baho berishning pastligi:

-Buni ichiga quyidagilar kiradi: o'quvchi o'ziga nisbatan past baho berishi, o'zini baxtsiz his qilish, qayg'u va g'azab kabi hislarning paydo bo'lishi;

2.Yomon sotsial moslashuv:

- Bu odatda ijtimoiy muhitni yoqtirmaslik, yolg'iz qolishga intilish, o'zini ijtimoiy muhitdan izolatsiya qilish orqali ijtimoiy muhitdan sovish holatlarining paydo bo'lishi;

3.Psixologik stress:

Bu holat yuqoridagi ikki holatdan ancha xavotirli va xavfli jarayon hisoblanadi va yuqori darajadagi xavotirlanish, depressiya va hatto suitsid holatlarini ham keltirib chiqaradi.

4.Jismoniy nosog'lomlik:

-Bulling holatiga qurbon bo'lgan o'quvchilar boshqa o'quvchilarga nisbatan ko'proq jismoniy kasalliklarga uchraydilar.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, bulling holati bezorilik nafaqat maktab o'quvchilari orasida balki turli xil yosh davrlarida ham namoyon bo'ladi, ammo aksariyat o'smirlik davrida bulling holati ko'proq namoyon bo'ladi. Bulling holatlarini maktabda, uyda ish jarayonlarida ham ko'rishimiz mumkin. Bulling holati asosan kuchlarning tengsizligi natijasida paydo bo'ladi, bu nafaqat jismoniy tengsizlik, balki psixologik (ruhiy) tengsizlik natijasida paydo bo'ladi. Bulling holati nima sababdan vujudga keladi desak, bu ayniqsa o'quvchilar o'zini hukmron bo'lishi yoki bir birini ko'rolmaslik, boshqalar bilan o'zini taqqoslashi kabi holatlar sabab bo'lishi mumkin. Bundan tashqari maktab o'quvchilarida bulling holatlari paydo bo'lishiga ularning oilaviy muhiti ham ta'sir ko'rsatadi, nosog'lom oilaviy muhit ham bolalarning tarbiyasiga ta'sir qilib, bezorilik xulq-atvorlari shakllana boshlaydi. Bulling holati maktab o'quvchilarida paydo bo'lishi bilan bunda eng birinchi bo'lib sinf rahbarining roli muhim hisoblanadi. Bunda sinf rahbar tomonidan doimiy o'quvchilarni kuzatishi va bulling holati paydo bo'lishi bilan uni maktab psixologi, rahbariyat va albatta ota-onalar bilan hamkorlikda korreksiya qilish usuli samarali hisoblanadi. Yuqorida aytganimizdek, bulling holati nafaqat tajovuzkor balki, jabrlanuvchi va vosifatida qatnashuvchilarga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bulling holati o'quvchilarga bir qancha jismoniy va psixologik kasalliklarni keltirib chiqaradi. Jismoniy kasallik biror xil jarohat olishi va surunkali kasallik orttish jarayonlarini kuzatishimiz mumkin. Psixologik stress holatlarini keltirib chiqaradi. Bora bora stress holatidan depressiya holatlari paydo bo'lib hattoki, oxirida o'z joniga qasd qilish ya'ni suitsid bilan ham tugashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Montgomery, R. P.G. (1994). Coping strategies of children who are victimized by bullying. Adissertation. University of Houston, USA: UMI. P.3
2. Olweus, D. and Solberg, C. (1998). Bullying among children and young people. Information and guidance for parents. [translation to English: Caroline Bond] Oslo:Pedagogisk forum.p.7
3. Moon, B., Hwang, H.W., and McLuskey, J.D. (2008). Causes of school bullying. Crime and delinquency. Vol. XX Number X Sage publication. Retrieved September 11,2009, from <http://cad.sagepub.com> p.3
4. Olweus, D. (1993). Bullying at school: What we know and what we can do. Cambridge, MA: Blackwell. p.13 and p. 32
5. Roland, E., and Idsøe, T. (2001). Aggression and bullying. Aggressive Behavior. 27, 446-462

O‘SMIRLARDA MULOQOT MALAKALARINI SHAKLLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS TOMONLARI	61
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ АГРЕССИВНОСТИ	63
PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK DIAGNOSTIKA	67
JAHON PSIXOLOGIYA FANIDA IJODKOR O‘QUVCHILARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI TADQIQ QILINISHI	70
МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТНИНГ УМУМИЙ ҚОИДАЛАРИ	76
МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA AXLOQIY TUSHUNCHALAR SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK OMILLARINI TADQIQ QILINISHI. ..	83
ШАХСИ ЎЗ ИДЕНТИВЛИГНИ АНГЛАШИ ИРОДАВИЙ СИФАТ ШАКЛЛАНИШИНИНГ АСОСИ СИФАТИДА	86
YOSHLAR XULQ-ATVORINING RIVOJLANISHIDA IJOBIY MOTIVATSIYALARNING TA‘SIRI.....	89
МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALAR SHAXSIY TARAQQIYOTIDA HISSIY HOLATLARNING O‘RNI	93
ШАХС ШАКЛЛАНИШИДА ТАРБИЯНИНГ ТУТГАН ЎРНИ	96
РАНБАР SHAXSINING INDIVIDUAL-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI ...	97
MENTAL ARIFMETIKA DARSLARI BOLALARNING INTELLEKTUAL VA IJODIY QOBILIYATLARIGA TA‘SIRINI TAHLIL QILISH.....	100
МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALAR SHAXSIY TARAQQIYOTIDA HISSIY HOLATLARNING O‘RNI	104
BULLING XULQ-ATVORINING AGRESSIYA SHAKLLARI ORQALI NAMOYON BO‘LISHI VA UNING MAKTABO‘QUVCHILARGA BO‘LGAN TA‘SIRI	107
PSIXOLOGIYADA INTELLEKT MUAMMOSINING	111
O‘RGANILISH TARIXI.....	111
ABU RAYHON BERUNIYNING PSIXOLOGIK QARASHLARI.....	112
SHAXSLARARO MUNOSABATGA DINIY VA PSIXOLOGIK YONDASHUV	114
2-SHO‘BA. ZAMONAVIY PSIXOLOGIYA, AMALIY PSIXOLOGIYA VA PSIXOLOGIK XIZMATNI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI	118
ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТНИНГ ТАШКИЛИЙ-МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	118
ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА СУД-ПСИХОЛОГИК ЭКСПЕРТИЗАСИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ИМКОНИЯТЛАРИ	123

SHAXS RUXIY HOLATINI BILDIRUVCHI “RUHIYAT” SEMALI LEKSEMALAR TAHLILI	131
МАКТАВ О‘QUVCHILARIGA О‘Z- О‘ZINI TARBIYALASHNI О‘RGATISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	133
ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ТАЖРИБА ВА ИЖОДҚОРЛИКНИНГ ИМКОНИАТЛАРИ	135
KOUCHINGDA MOTIVATSIYA VA FAOLLIK	140
OILADA PSIXOLOGIK XIZMATNI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI	143
ЎЗБЕКИСТОНДА СУД-ПСИХОЛОГИК ЭКСПЕРТИЗАСИНИ ЎТКАЗИШДА ЭКСПЕРТ-ПСИХОЛОГЛАРНИНГ ВАКОЛАТЛАРИ.....	147
GLOBALLASHUV JARAYONLARIDA PSIXOLOGIK	150
BILIMLARINING AHAMIYATI.....	150
O‘SMIRLARDA REFLEKSIYLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI.....	153
ЯНГИ-ЎЗБЕКИСТОНДА СУД-ПСИХОЛОГИК ЭКСПЕРТИЗАСИНИНГ ХОЛАТИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ	157
HOW OBSESSIVE COMPULSIVE DISORDER EFFECTS ON DAILY LIFE	160
ВИРТУАЛ ТАҲДИДЛАРИНИНГ ЁШЛАР ДУНЁҚАРАШИГА ТАЪСИРИ	162
OILADAGI PSIXOLOGIK MUHITNING BOLA RUHIYATIGA TA‘SIRI VA TARBIYADAGI AHAMIYATI	166
“O‘QITUVCHI-O‘QUVCHI” MUNOSABATIDAGI NIZOLI VAZIYATLARNI PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK KORREKSIYALASH YO‘LLARI	168
АСОЦИАЛЬНАЯ СЕМЬЯ-ПРИЧИНА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЗАПУЩЕННОСТИ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ.....	170
KICHIK RASMIY VA NORASMIY GURUHLARNI SHAXSLARARO MUNOSABATLAR JARAYONIDA O‘RGANISH	172
UYDAGI ZO‘RAVONLIK VA UNING BELGILARI	175
OILADA RUHIY Z‘RAVONLIK VA UNGA NISBATAN KURASHISH CHORA-TADBIRLARINING AҲAMIYATI.....	178
OILADAGI ZO‘RAVONLIK VA UNING AYOLLAR HAMDA BOLALARGA TA‘SIRI	180
ПРОБЛЕМЫ КРЕАТИВНОСТИ В ПСИХОЛОГИИ	183
ХОРИЖ МАМЛАКАТЛАРИДА ОИЛА МУАММОСИ.....	187
O‘QUVCHILARNI AXLOQIY TARBIYALASHDA PSIXOLOGIK TRENINGLARNING O‘RNI.....	191

ХАРАКТЕР, СПОСОБНОСТИ И ДЕЙСТВИЕ КАК ЕДИНИЦА ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	192
МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАР ТАСВИРИЙ ФАОЛИЯТ БИЛАН ШУҒУЛЛАНИШНИНГ ПСИХОЛОГИК ИМКОНИАТЛАРИ.....	195
ОИЛА ВА НИКОҲ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ..	197
КЕЛИН-КУЁВЛАР ИННОВАЦИОН МАКТАБИ – ФАРОВОН.....	200
ОИЛАНИНГ МУСТАҲКАМ ПОЙДЕВОРИ.....	200
AYOLLARGA NISBATAN ZO‘RAVONLIKNING PSIXOLOGIK ASOSLARI	204
STRESNI BARTARAF ETISH USULLARI	207
3-SHO`VA. PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA METODLARI VA ISTIQBOLLI TEKNOLOGIYALARI.....	210
PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA METODLARI VA ISTIQBOLLI TEKNOLOGIYALARI.....	210
ДАРС ТАҲЛИЛИ ВА УНИНГ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ МЕТОДИКАСИ.....	213
ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ХОТИН-ҚИЗЛАР ҲУҚУҚИЙ САВОДХОНЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ПСИХОЛОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ	224
IMPROVING THE SPIRITUAL AND MORAL PREPARATION OF THE FUTURE TEACHER FOR EDUCATIONAL ACTIVITIES	228
МАКТАБГАЧА YOSHIDAGI BOLALARNING JAMIYATGA ЎТМОЙЛАШУВИ VA INTEGRATSIYALASHUVI MASALALARI	235
PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA METODLARI ASOSIDA KASBGA YO`NALTIRISH TEKNOLOGIYALARI	238
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛУВЧИ МУТАХАССИСЛАР ФАОЛИЯТИНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ТАВСИФНОМАСИ ...	241
FORMATION OF ICT COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINE 'INFORMATION TECHNOLOGIES IN PRIMARY SCHOOL'	244
ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНИГА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР ТАҲЛИЛИ	250
SOCIO-PSYCHOLOGICAL TECHNOLOGY FOR DIRECTING STUDENTS TO CONTINUOUS INNOVATIVE ACTIVITY	254
PEDAGOGIK BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA`MINLASH TEKNIKASI	257
PEDAGOGIK BOSHQARUVNI MODELLARI, ULARNING TASNIFI	259

TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMI MAZMUNI, METODI VA VOSITALARI.....	262
ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД В ПРОЦЕССЕ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТА	264
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY SIFATLARIGA QO'YILADIGAN TALABLAR	268
BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING AKMEOLOGIK POZITSIYASINI SHAKLLANTIRISH	271
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI JODKORLIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	274
KASB TANLASH JARAYONIDA O'QUVCHINING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI.....	280
MEDIATA'LIM SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISNNING.....	283
PEDAGOGIK JIHATLARI	283
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ И СПОСОБНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ У НИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ГЕОМЕТРИЧЕСКИХ ФИГУРАХ	288
SHAXSNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK XARAKTERISTIKASI.....	294
XALQ PEDAGOGIKASIDA OILA VA OILAVIY TARBIYANING AKS ETISHI.....	296
OILADA SHAXS IMIJINING SHAKLLANISHI.....	299
TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	304
ИССЛЕДОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ.....	305
БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ	305
PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA METODLARI ASOSIDA TALABALARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASH	309
O'QUVCHILARNI IJTIMOIY MEHNATGA YO'NALTIRISH ORQALI KASB TANLASHGA YO'NALTIRISH YO'LLARI.....	312
TEXNOLOGIYA FANINI INTERGRALLAB O'QITISH ASOSIDA YOSHLARNI TABIATGA BO'LGAN MUNOSABATNI SHAKLLANTIRISHNING BA'ZI YO'LLARI	314
BOLALAR PSIXOLOGIYASI VA BOLALARNING PSIXOLOGIYASIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR VA HOLATLAR	317
PSIXOLOGIYA VA PEDAGOGIKADA MANTIQUIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA ASOSIY TUSHUNCHALAR VA QOIDALARNING ZAMONAVIY TALQINI	320

ROLI NIZOLI HOLATLARNING O‘QUVCHILAR TARBIYASIGA TA’SIRI	322
PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA METODLARI ASOSIDA TALABALARNING TADQIQOTCHILIK SALOHİYATINI RIVOJLANTIRISH.....	323
ОРГАНИЗАЦИЯ САМОКОНТРОЛЯ СТУДЕНТОВ.....	326
В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ	326
VIRTUAL IJTIMOİY MAKON TAHDIDLARINING YOSHLAR DUNYOQARASHIGA TA’SIRI	330
4-SHO`BA. TASAVVUF PSIXOLOGIYASINI O`RGANISH SOHASIDAGI ZAMONAVIY YONDOSHUVLAR.....	335
ФАРОБИЙНИНГ КОМИЛ ИНСОН ТЎҒРИСИДАГИ ҒОЯЛАРИ	335
НАФСИ КОМИЛА ЭНГ ЮҚОРИ НАФС МАРТАБАСИ СИФАТИДА.....	340
ҒИЖДУВОНИЙ ТАЪЛИМОТИ МОҲИЯТИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТАЛҚИНИ	342
XXI ASRDA INSON ONGI UCHUN KURASHDA TARIQATLAR FAOLIYATI	350
АЛИ САФИЙ ҚАРАШЛАРИДА БОРЛИҚ ВА БИЛИШ МУАММОЛАРИ	353
NAQSHBANDIYA TARIQATIDA BARKAMOL INSON SHAXSINI IJOBIY IJTIMOİY – PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISHGA OID ILMIY TADQIQOT TAHLILI	356
КУБРОВИЯ ТАЪЛИМОТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ ВА УНИНГ АМАЛИЁТГА ТАТБИҚ ЭТИЛИШИ.....	360
TASAVVUF ILMIDA TA’LIM-TARBIYANI O’RNI	368
ЗИКРНИНГ ТАСАВВУФИЙ-ПСИХОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ.....	370
TASAVVUF VA UNING TARIQATLARINI O’RGANISHDA MUHIM MANBA	373
БУЮК АЖДОДЛАРИМИЗ ТАЪЛИМОТИДА КОМИЛ ИНСОН КАТЕГОРИЯСИНИНГ ТАЛҚИНИ	376
АНМАД YASSAVIY IJOD YO’LI VA NIKMATLARINING INSON PSIXOLOGIYASIGA TA’SIRI	389
АНМАД YASSAVIY NIKMATLARINING PSIXOLOGIK TAHLILI.....	391
5-SHO`BA. TASAVVUF ILMINING PSIXOLOGIK ASOSCHILARIDAN PROFESSOR XOLNAZAROVA MATLYUBA XOLBUTAЕVNANING HAYOTI VA FAOLIYATI IBRAT NA’MUNA SIFATIDA.....	397
ЗИЁЛИ ВА КАМТАРИН ОЛИМА!	397
НАҚШБАНДИЯ ПСИХОЛОГИЯСИНИНГ	399
БИЛИМДОНИ – МАТЛУБАХОН.....	399

ЎЗБЕКИСТОНДА НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИ ТАСАВВУФ ИЛМИНИНГ ПСИХОЛОГИЯСИ АСОСЧИСИ - ОЛИМА МАТЛЮБА ХОЛБЎТАЕВНА.....	401
СЕРҚИРРА ОЛИМА.....	406
ДУО ОЛГАН ШОГИРД.....	408
УСТОЗ ДУОСИНИ ОЛГАН ОЛИМА.....	409
УСТОЗЛАР ҲУРМАТИ - АЖДОДЛАРИМИЗ МЕРОСИ.....	410
ЯХШИЛИККА ЯХШИЛИК ҲАР КИШИНИНГ ИШИДИР,.....	418
ЁМОНЛИККА ЯХШИЛИК, МАРД КИШИНИНГ ИШИДИР,.....	418
ЁҲУД ОЛИМА ВА ФОЗИЛА АСИЛ АВЛОДИМГА.....	418
БАХТ ҒОЙИБДАН КЕЛМАЙДИ.....	420
ЭЪТИБОР.....	431
СЕРДАВЛАТ АЁЛ.....	432
PROFESSOR XOLNAZAROVA MATLUBA XOLBUTAЕVNANING ILMIY FAOLIYATIDA TASAVVUF ILMINING MOHIYATI.....	434
ХОЛНАЗАРОВА МАТЛУБА ХОЛБЎТАЕВНАНИНГ ИЖОД ЙЎЛИ ҲАҚИДА ШОГИРД ҚАРАШЛАРИ.....	435
БАХТ БЕКАТИ.....	437
AYOL BORKI, OLAM MUNAVVAR.....	439
OLIMA AYOL VA AJOYIB INSON.....	441
ПРОФЕССОР ҲАЁТИГА БИР НАЗАР.....	442
МАЪРИФАТГА ОШИНО БЎЛГАН ҚАЛБ.....	444
SEN BARIBIR MUQADDASSAN, MUQADDAS AYOL.....	445
ЖАҲОН ИЧРА НУРЛИ ЖАҲОН, МЕҲРИ УММОН АЗИЗ УСТОЗ.....	446
ULUG' ILM ILDIZI SIZDA MUJASSAM.....	450
XALQQA KERAK BO‘LISH BAXTI.....	452
USTOZIM PROFESSOR MATLUBA XOLBO‘TAYEVNANING IBRATLI HAYOT YO‘LLARI.....	454
HAYOT YO‘LIMNI QUYOSH KABI YORITGUVCHI INSON.....	456
YOSH OILADA ER-XOTIN O‘RTASIDAGI ZIDDIYATLARNING OLDINI OLISHNING IJTIMOIIY PSIXOLOGIK JIHATLARI.....	458
OILAVIIY MUNOSABATLAR TURLARI VA ULARNING BOLA RIVOJLANISHIGA TA'SIRI.....	461
SHARQ ALLOMALARINING OILA TO‘G‘RISIDAGI FIKRLARIDAN SHAXS KOMOLOTLIDA FOYDALANISH.....	467

O'SMIRLARDA REFLEKSIVLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI.....	471
TASAVVUF ILMI VA OLIMA AYOL HISSASI.....	476